

Maciej Bialecki

Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944

Dr Bogdan Nowicki (1908–1963) – lekarz i animator życia kulturalnego**Słowa kluczowe**

Bogdan Nowicki, Teatr Nowy w Poznaniu, kawiarnia „Przez dziurkę od klucza”, Powstanie Warszawskie, Mrągowo, Szpital Mrągowski, teatr amatorski

Streszczenie

Dr Bogdan Nowicki (1908–1963) w okresie międzywojennym studiował medycynę, jednocześnie angażując się w pracę w Teatrze Nowym w Poznaniu. W latach 1938–1939 prowadził kawiarnię artystyczną w Warszawie. Brał udział w Powstaniu Warszawskim jako p.o. lekarza w szpitalu polowym. Po wojnie organizował służbę zdrowia w okręgach gnieźnieńskim i zachodniopomorskim. Od 1948 roku przebywał w Mrągowie, gdzie był kierownikiem Wydziału Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, lekarzem powiatowym, kierownikiem Ośrodka Zdrowia, ordynatorem w Szpitalu Powiatowym i kierownikiem Pogotowia Ratunkowego. W tym samym czasie był animatorem życia kulturalnego w powiecie, m.in. reżyserem przedstawień teatralnych.

Wśród lekarzy Powstania Warszawskiego wiele jest barwnych postaci, które swoimi działaniami odcisnęły piętno zarówno na powojennej medycynie, jak i na innych dziedzinach życia społecznego. Liczną grupę wśród nich stanowią lekarze, którzy zdecydowali się wyjechać na Ziemię Odzyskane i tam współtworzyć, praktycznie od zera, służbę zdrowia. Do grona pionierów powojennej polskiej służby zdrowia na Mazurach należy dołączyć doktora Bogdana Nowickiego. Nie wspomina go *Album lekarzy-pionierów okręgu*

Bogdan Nowicki, 1928. Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

*mazurskiego*¹, gdyż dr Nowicki zjawił się w tym regionie dopiero wiosną 1948 roku, zaś w publikacjach, w których o nim mowa, na temat jego pionierskiej pracy znajdziemy tylko wzmianki². Jego zasługi jednak były niepodważalne, zarazem jego życie – związane również z Wielkopolską, Pomorzem i Warszawą – wychodziło daleko poza judymowski archetyp lekarza-pioniera.

Bogdan Nowicki urodził się 31 maja 1908 roku³ w osadzie Święte (obecnie powiat gnieźnieński) w znanej wielkopolskiej rodzinie jako syn Zygmunta i Marii z domu Hübner. Rodzice mieszkali w Gnieźnie

---

¹ A. Skrobacki, *Album lekarzy-pionierów okręgu mazurskiego 1945–1946. Materiały biograficzne*, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, Olsztyn 1980.

² *Mrągowo. Z dziejów miasta i powiatu*, przewodn. komitetu red. A. Wakar, Wydawnictwo Pojezierze, Olsztyn 1975; Z. Bednarski, *Lekarze Warmii i Mazur 1945–1999. Słownik biograficzny*, „Rocznik Medyczny” 2000, t. 8, nr 1, s. 68.

³ *Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego*, <https://lekarzypowstania.pl/osoba/bogdan-nowicki/> [dostęp: 16.01.2024], oraz: *Szpitala Polowe 1944*, <http://www.szpitala1944.pl/i/69,szpital-polowy-hoza-39-i-41> [dostęp: 16.01.2024], błędny rok urodzenia 1918, prawdopodobnie za: *Polski almanach medyczny na rok 1956*, PZWL, oprac. Z. Woźniewski, Warszawa 1957, s. 239.

przy ul. Mickiewicza 7a, zmarli w czasie okupacji. W 1931 roku Bogdan napisał o ojcu, że był przemysłowcem⁴, a w 1954 roku, zapewne również prawdziwie: „ukończona szkoła podstawowa, wyuczony zawód – kelner”⁵. W istocie Zygmunt Nowicki był właścicielem browaru, co w PRL nie było powodem do chluby...

Najstarszym synem Zygmunta był ks. bp dr Edmund Nowicki (1900–1971) – więzień KL Dachau i Mauthausen-Gusen, administrator apostolski w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1945–1951, uczestnik Soboru Watykańskiego II i pierwszy polski biskup diecezjalny gdański w latach 1964–1971⁶. Bracia Józef i Klemens Nowiccy byli po wojnie adwokatami w Poznaniu i w Nowym Tomyślu⁷. Najmłodszy z braci, Norbert Nowicki (1912–1968) był chemikiem. Znajdujemy go na liście absolwentów rocznika 1947/1948 Wydziału Chemii Uniwersytetu Poznańskiego, po ukończeniu studiów pracował w Państwowym Zakładzie Higieny⁸.

Bogdan ukończył sześć klas szkoły powszechnej w Wieszkach (powiat nakielski), piątą klasę gimnazjum państwowego w Nakle i gimnazjum państwowe w Gnieźnie, gdzie uzyskał maturę w 1928 roku⁹. W latach 1928–1935 studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Pierwszy rok zakończył egzaminem z wynikiem dobrym po dwóch latach studiów, drugi z wynikiem dostatecznym rok później. Kolejnych egzaminów rocznych już nie zaliczył, mimo skompletowania jeszcze 12 trymestrów nauki. W tym czasie pracował też w Szpitalu Rehabilitacyjnym w Miłowodach (powiat obornicki)¹⁰.

---

⁴ *Karta wpisowa. Rok akademicki 1931/32*, Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

⁵ *Życiorys Bogdana Nowickiego lekarza powiatowego*, Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o.

⁶ G. Wejman, *Rev. dr. Edmund Nowicki – Apostolic Administrator in Gorzów Wielkopolski*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 2019, nr 2, s. 71–116.

⁷ *Wykaz zespołów adwokackich i lista adwokatów w PRL według stanu na dzień 31 maja 1960 r.*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1960.

⁸ *Wydział Chemii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1981–2016. Wydanie jubileuszowe*, red. H. Koroniak, A. Burewicz, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2016; Cmentarz komunalny Junikowo w Poznaniu, pole 11, rząd 17, miejsce 5.

⁹ Nowicki w dwóch powojennych życiorysach podał rok matury 1929, ale studia zaczął w 1928 roku – data wystawienia książeczki legitymacyjnej Uniwersytetu Poznańskiego to 21 listopada 1928.

¹⁰ *Dr Bogdan Nowicki*, „*Służba Zdrowia*” 1963, nr 40, s. 2.

Jak widać, medycyna nie pochłaniała go zbyt w tamtym okresie. Jego pasją stał się teatr. Równolegle uczęszczał do Szkoły Dramatycznej przy Teatrach Miejskich w Poznaniu. Musiało to być w okresie pomiędzy 1928 (wtedy zamieszkał w Poznaniu) a 1930 rokiem, do kiedy to prowadziła ją Nuna Młodziejowska-Szczurkiewiczowa (1884–1958), wybitna aktorka i organizatorka teatru, wymieniona wraz z aktorem Zygmuntem Noskowskim (1880–1952) we wspomnieniu pośmiertnym Nowickiego jako jego nauczycielka¹¹. Po ukończeniu Szkoły Dramatycznej Nowicki pracował nieodpłatnie w Teatrze Nowym w Poznaniu, u dyrektora i reżysera Mieczysława Rudkowskiego (1888–1944)¹².

Około roku 1935 Nowicki przeniósł się do Warszawy, gdzie prowadził zakład przyrodolecznicy (1935–1938). Jak zobaczymy później, przyrodolecznictwo było jedną z jego pasji. Pracując w Warszawie, wracał jednak w rodzinne strony: w okresie od 1 grudnia 1936 do 15 maja 1937 roku pracował jako p.o. lekarza w Szpitalu ss. Elżbietanek w Poznaniu przy ul. Łąkowej 1-4, a od 15 maja 1937 do 15 października 1938 roku odbywał praktykę lekarską w luksusowym Sanatorium Ubezpieczalni Krajowej (obecnie Solanki Medical SPA) w Inowrocławiu¹³. Nie wiemy, gdzie spędzał więcej czasu, tam czy w Warszawie.

W 1938 roku w jego życiu zaczął się nowy etap. Odkupił mieszczący się w kamienicy Ignatowskiego przy Krakowskim Przedmieściu 8 w Warszawie podupadły lokal Doliwa, który w poprzednim roku krótko działał jako Café de Paris, i w samo południe w sobotę

---

¹¹ Ibidem; w artykule podano, że Nowicki uczęszczał do „Studium Teatralnego przy Teatrze Nowym prowadzonego przez Nunę Młodziejowską-Szczurkiewiczowa i Zygmunta Noskowskiego”, jednak Młodziejowska-Szczurkiewiczowa wg: E. Guderian-Czaplińska, *Teatralna Arkadia. Poznańskie teatry dramatyczne 1918–1939*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004, s. 375, pracowała w Teatrze Nowym dopiero od 1936 r., a jedyne studium przed wojną prowadziła w latach 1927–1930 jako Szkołę Dramatyczną przy Teatrach Miejskich w Poznaniu; zob. *Elektroniczna Encyklopedia Teatru Polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/17780/nuna-mlodziejowska-szczurkiewiczowa> [dostęp: 16.01.2024]; *Elektroniczna Encyklopedia Teatru Polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/20252/zygmunt-noskowski> [dostęp: 16.01.2024].

¹² T. Byrski, *W pogoni za teatrem*, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Warszawa 2015, s. 508.

¹³ W jednej z ankiet, znajdujących się w Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o., Nowicki podał, że w sanatorium w Inowrocławiu pracował w latach 1934–1935, ale wygląda to na omyłkę.

29 stycznia 1938 roku otworzył kawiarnię „Przez dziurkę od klucza”, jak ogłosił – „Najwytworniejszy lokal stolicy. Atrakcje dla sfer kulturalnych Warszawy. Koncerty nastrojowe wśród światła i barw w artystycznym milieu przy »pół czarnej«”¹⁴. We wspomnieniu pośmiertnym Nowickiego określono lokal jako „kawiarnię artystyczną i medyczną”¹⁵.

Nowy właściciel tryskał pomysłami. W ramach poniedziałków literackich w kawiarni recytowano poezję i fraszki, odgrywano scenki kabaretowe; w marcu wystąpił w niej najpopularniejszy wówczas spiker Polskiego Radia Tadeusz Bocheński, czytający *Listy Strońcia* (autora Wesołej Lwowskiej Fali)¹⁶. Od lutego ruszyły środy Klubu Młodych Muzyków „Fa-sol-la”, podczas których prezentowano kompozycje własne członków klubu w wykonaniu młodych artystów. Podczas pierwszego wieczoru wystąpił z własnymi utworami znany już wówczas pianista Jan Ekier (1913–2014)¹⁷. Od maja codzienne po dansingu odbywał się dwugodzinny występ artystyczny, zakończony koncertem na dwa fortepiany. Organizowano też imprezy innego rodzaju, na przykład w Niedzielę Palmową 10 kwietnia konkurs na najpiękniejsze dziecko Warszawy. Dochód z niego przeznaczono na „święcone” dla najbiedniejszych dzieci. W jury konkursu zasiadał m.in. Igo Sym¹⁸.

W organizowaniu kawiarni wspierał go Henryk Smuczyński (1906–1947), artysta plastyk i satyryk z poznańskiego Klubu Szyderców „Pod Kaktusem”, z którym Nowicki zaprzyjaźnił się, gdy ten tworzył scenografie spektakli w Teatrze Nowym w Poznaniu¹⁹. W tym samym czasie do Warszawy przeniósł się też Mieczysław Rudkowski, który w stolicy został jednym z dyrektorów Towarzystwa Krzewienia Kultury Teatralnej w Warszawie (zginął podczas Powstania Warszawskiego). Jako dyrektor TKKT, zarządzającego pięcioma warszawskimi teatrami, objął patronatem działania artystyczne w „Przez dziurkę od klucza”. Nie bez znaczenia dla poczynań Nowickiego

---

¹⁴ Ogłoszenie, „Polska Zbrojna” 1938, nr 29, s. 7.

¹⁵ *Dr Bogdan Nowicki*, op. cit.

¹⁶ „Kurier Warszawski” 1938, nr 85, s. 3.

¹⁷ *Środa klubowa młodych muzyków*, „Polska Zbrojna” 1938, nr 54, s. 6.

¹⁸ „Kurier Warszawski” 1938, nr 97, wydanie wieczorne, s. 2.

¹⁹ *Galeria Rogalińska Edwarda Raczyńskiego*, red. A. Ławniczakowa, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Poznań 1997, s. 195; E. Guderian-Czaplińska, op. cit.

była też zapewne przyjaźń z Ludwikiem Solskim, którą cieszył się od czasu, gdy był jego lekarzem.

W 1939 roku Nowicki sprzedał świetnie prosperujący lokal inż. Fryderykowi Beneszowi i mec. Janowi Zalewskiemu. W dniu 6 marca rano w kawiarni wybuchł pożar, w wyniku którego uległa ona zniszczeniu. Nowi właściciele zostali oskarżeni o umyślne podpalenie, lecz dochodzenie w tej sprawie przerwał wybuch wojny²⁰.

Nie wiadomo, co robił Nowicki podczas wojny obronnej 1939 roku, prawdopodobnie nigdy nie służył w wojsku²¹. Od 1 października 1939 roku pracował jako kierownik biura Związku Polskiego Przemysłu Farmaceutycznego w Warszawie, do likwidacji biura z dniem 1 lutego 1941 roku. Wrócił wtedy do pracy jako lekarz w zakładzie przyrodoleczniczym – prowadził leczenie w zakresie światło-elektro-ciepło- i wodolecznictwa. Pracował tam do wybuchu Powstania Warszawskiego.

Jak pamiętamy, studiów przed wojną nie skończył. Podczas okupacji, jako że w Warszawie wyższe studia lekarskie były przez Niemców zabronione, skompletował brakujące egzaminy na Państwowych Lekarskich Kursach Fachowych we Lwowie. W dniu 24 października 1942 roku uzyskał dyplom ukończenia kursów. Poza dyplomem w zachowanych dokumentach nie ma żadnej wzmianki o jego pobycie we Lwowie, nie wiadomo więc, w jakim trybie odbył kursy, zwłaszcza że skończył je z wynikiem tylko dostatecznym – takim, jak ostatni wynik semestralny na studiach w Poznaniu.

Podczas Powstania Warszawskiego Nowicki był pełniącym obowiązki lekarza w szpitalu polowym przy ul. Hożej 39 i 41. W szpitalu tym, mającym 30 łóżek, we wrześniu mieściła się kwatera Szefa Sanitarnego Obwodu AK Śródmieście-Południe²². We wspomnieniu pośmiertnym napisano: „W czasie wojny dr Nowicki angażuje się w ruchu podziemnym, m.in. organizuje placówki służby zdrowia w czasie Powstania Warszawskiego”²³.

---

²⁰ B. Paluszkiwicz, *Warszawskie przedwojenne restauracje, bary i kawiarnie. Kronika*, BookEdit, Kielpin 2022.

²¹ Mimo iż był lekarzem, do rezerwy został przeniesiony w stopniu szeregowca.

²² *Szpitala Polowe 1944*, <http://www.szpitala1944.pl/i/69,szpital-polowy-hoza-39-i-41> [dostęp: 16.01.2024].

²³ *Dr Bogdan Nowicki*, op. cit.

Po Powstaniu ewakuował się razem ze szpitalem pod Warszawę. Od 10 września 1944 do lutego 1945 roku był lekarzem Szpitala Okręgowego PCK w Milanówku, którym kierował dr Waław Skonieczny (1894–1974)²⁴. Kilka lat później podpułkownik dr Skonieczny stwierdził, że Nowicki w Milanówku „wywiązywał się dobrze z nałożonych mu obowiązków”²⁵.

Zaraz po przejściu frontu Nowicki udał się do Warszawy i uzyskał pełnomocnictwo (delegację) Ministerstwa Pracy, Opieki Społecznej i Zdrowia do zorganizowania służby zdrowia w okręgu gnieźnieńskim²⁶. Wrócił więc w rodzinne strony i od stycznia do lipca 1945 roku pełnił funkcję lekarza powiatowego w Gnieźnie.

W tym czasie uzyskał wreszcie dyplom lekarza – 30 maja 1945 roku nostryfikował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego dyplom ukończenia Państwowych Lekarskich Kursów Fachowych we Lwowie.

Pobyt w rodzinnych stronach przerwał w maju 1945 roku powołanie go przez Zarząd Główny Polskiego Czerwonego Krzyża na stanowisko szefa sanitarnego Okręgu Zachodniopomorskiego PCK w Koszalinie – być może zarekomendował go działający w PCK dr Skonieczny. Nowicki pełnił tę funkcję do 31 stycznia 1946 roku, gdy odszedł na własną prośbę. Zapamiętano jego zasługi w walce z epidemią świerzbu na tym terenie²⁷. Pracował też tam jako lekarz. Po wyjeździe z Koszalina wrócił do Gniezna, gdzie mieszkał przy ul. Warszawskiej 7.

W maju 1947 roku Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci powierzyło mu zorganizowanie prewentorium przeciwgruźliczego „Dom Zdrowia Dziecka” w Jeziorach (obecnie powiat poznański). Od 15 maja do 30 września 1947 roku był jego dyrektorem oraz lekarzem. Odszedł, gdy na skutek likwidacji prewentorium nastąpiło częściowe zamknięcie placówki w Jeziorach. Tym niemniej, RTPD

---

²⁴ *Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego*, <https://lekarzpowstania.pl/osoba/waclaw-skonieczny/> [dostęp: 16.01.2024].

²⁵ Zaświadczenie z 29 lipca 1947, uwierzytelniony odpis, Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o.

²⁶ *Nasi kandydaci do Sejmu*, „Służba Zdrowia” 1957, nr 1, s. 1.

²⁷ U. Kozłowska, *Stan sanitarno-epidemiologiczny powiatu drawskiego w pierwszych latach powojennych*, [w:] *Drawsko Pomorskie i okolice poprzez wieki. Studia i szkice*, red. E. Krasucki, Wydawnictwo Kadruk, Szczecin 2010, s. 79–85.

w opinii o Nowickim stwierdziło, iż „jego projekty dotyczące przyszłości zakładu będą stanowiły podstawę prac Zarządu RTPD nad rozszerzeniem akcji opieki nad dzieckiem”²⁸. W 1948 roku otrzymał delegację Ministerstwa Zdrowia do Mrągowa.

W tym czasie, przed przyjazdem Nowickiego, w powiecie mrągowskim pracowało zaledwie trzech lekarzy²⁹. Jednym z nich był Jan Klemens Lipiński – podporucznik Kedywu ps. „Kalina”, lekarz batalionu AK „Parasol”, który w Mrągowie był ordynatorem oddziału chirurgicznego i ginekologiczno-położniczego oraz dyrektorem Szpitala Powiatowego³⁰. Musieli się zetknąć, choć Nowicki zaczął pracę w Szpitalu Powiatowym już po wyjeździe „Kaliny” do Morağa. Obecność uczestników Powstania Warszawskiego na Ziemiach Odzyskanych była w tamtych czasach dość powszechna: w samym Mrągowie w służbie zdrowia w latach pięćdziesiątych pojawili się jeszcze Barbara Łagodzińska-Błaszak – łączniczka „Kalina” z kompanii „Wigry” batalionu AK „Kiliński”, pracująca w Poradni Dziecięcej Ośrodka Zdrowia³¹, i dr Jerzy Ziębicki – strzelec „Zięba” z 404 plutonu IV Obwodu „Grzymała” Warszawskiego Okręgu AK, chirurg w Szpitalu Powiatowym³².

Pierwszą pracą Nowickiego w Mrągowie było kierowanie Wydziałem Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (zajmującym się lecznictwem otwartym) i pełnienie funkcji lekarza powiatowego – od 5 kwietnia 1948 roku, z przerwami, niemal do śmierci. Trafił na czas, gdy w Olsztyńskim wybuchła epidemia malarii – w powiecie mrągowskim odnotowano w 1948 roku 874 przypadki. Dzięki doświadczeniom wyniesionym z PCK, Nowickiemu udało się w rok stłumić epidemię. Jako lekarz powiatowy sprowadził do Mrągowa kilku znanych specjalistów, wysyłał na kursy pielęgniarki i personel

---

²⁸ Zaświadczenie, uwierzytelniony odpis, Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o.

²⁹ Wg: M. Szwalkiewicz, *Dorobek naukowy lekarzy Warmii i Mazur w minionym piętnastoleciu, Biuletyn Informacyjny. Zarząd Okręgowy Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia PRL w Olsztynie. Okręgowa Sekcja Lekarska*, 13/3/1961-14/1/1962, s. 15–26; w latach 1948–1949 w powiecie było czterech lekarzy.

³⁰ Z. Bednarski, *Lekarze Warmii i Mazur 1945–1995. Słownik biograficzny*, „Rocznik Medyczny” 1997, t. 5, nr 1, s. 94–95.

³¹ Ibidem, s. 98.

³² *Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. 4, *Biograficzny*, red. J. Dyrda, Śląska Akademia Medyczna, Katowice 2000, s. 432.

Obsada karetki pogotowia ratunkowego w Mrągowie, ok. 1962, autor nieznany.
Bogdan Nowicki pierwszy z lewej. Warmińsko-Mazurska Biblioteka Cyfrowa
<http://wmbc.olsztyn.pl>

techniczny. W późniejszych latach odnosił też sukcesy w walce z chorobami wenerycznymi.

Przeprawa z gniazda rodzinnego w Gnieźnie do Mrągowa odbyła się dopiero w maju 1948 roku. Zachowały się dokumenty przewozowe: pięć ton mebli i wyposażenia domu, a także skrzynia książek, skrzynia narzędzi lekarskich, maszynka do lodów i aparat radiowy Philips. W powojennym niedostatku był to znaczny majątek, dlatego Nowicki – by uniknąć posądzeń o szaber – postarał się o oficjalny, podpisany przez starostę, list przewozowy. W Mrągowie zamieszkał przy ul. Dworcowej 13.

Od 1 maja 1948 roku był kierownikiem Obwodowego Ośrodka Zdrowia w Mrągowie (późniejszego Powiatowego Ośrodka Zdrowia), a po reformie kierownikiem Przychodni Obwodowej w Mrągowie (1957–1961). W Ośrodku był też twórcą i kierownikiem – pierwszej w województwie – Poradni Przeciwreumatycznej (1948–1954). Jako lekarz pracował w poradni, którą kierował, a także w Poradni Skórno-Wenerologicznej (ok. 1953 roku), w poradni przeciwgruźliczej dla dzieci 8–12 lat (od 1955 roku), w laboratorium analitycznym

i w poradni ogólnej dla dzieci starszych. Był też lekarzem oświaty sanitarnej Prezydium PRN (ok. 1955 roku) i lekarzem Przychodni Przeciwalkoholowej (od 1961 roku). Od 1 stycznia 1952 roku, po włączeniu lecznictwa pracowniczego do państwowej służby zdrowia, pracował również jako lekarz w Ambulatorium PGR Boże, odległym o 10 km od Mrągowa – formalnie 2,5 godziny dziennie.

Dziećmi zajmował się nie tylko w poradni. Opieka nad nimi także była jego pasją. W 1949 roku zainicjował pierwszą w Polsce akcję „Wczasy miejskie dla dzieci wiejskich”. Stał się też znany ze „szkoleń pediatrycznych typu mrągowskiego”³³. W 1950 roku odbył dwutygodniowy kurs ogólnopediatryczny w Klinice Pediatrycznej w Poznaniu.

W Mrągowie wrócił również do przyrodolecznictwa. Dowiedziawszy się, że przed wojną w parku Słowackiego eksploatowano wodę mineralną porównywalną z „Augustowianką”, zaczął starania, by Mrągowo uzyskało status uzdrowiska. W suterenie bądź piwnicy przychodni w 1961 roku zorganizował kąpielisko lecznicze, które nazwał „Marianka”. W łazienkach wodoleczniczych zainstalował wanny, do których sprowadzał z uzdrowisk na południu Polski wody siarczanowe i błoto borowinowe, oraz niewielki basen do gimnastyki rehabilitacyjnej w gorącej solance, zaopatrzone w przyrząd do mieszania składników kąpeli sprowadzony z Czechosłowacji. Najbardziej zależało mu jednak na wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych. Odniósł sukces, gdy wysłane przez niego do badań do Instytutu Balneologicznego w Poznaniu próbki błota bagiennego z okolic Mrągowa okazały się mieć właściwości lecznicze lepsze niż renomowane borowiny³⁴.

W Szpitalu Powiatowym im. Michała Kajki (obecnie Szpital Mrągowski im. Michała Kajki) zorganizował Oddział Reumatologiczny, którego od 1 maja 1952 do 31 lipca 1959 roku był ordynatorem. W leczeniu schorzeń gośćcowych stosował również elementy przyrodolecznictwa. Gdy Oddział Reumatologiczny przeniesiono do pomieszczeń, w których przeprowadzanie zabiegów przyrodoleczniczych było niemożliwe, zrezygnował z kierowania nim i odszedł ze

---

³³ *Nasi kandydaci do Sejmu*, op. cit.

³⁴ R. Bitowt, *Kronikarskie zapiski*. Dr Bogdan Nowicki, „Panorama Mazurska” 2003, nr 9, s. 14.

szpitala. Nie obraził się oczywiście na szpital – 15 października 1956 roku, gdy była taka potrzeba, przyjął na siebie okresowo obowiązki ordynatora Oddziału Dziecięcego.

Na początku lat pięćdziesiątych przystąpił do organizacji pogotowia ratunkowego w Mrągowie. Od 1 stycznia 1953 roku był kierownikiem Państwowej Powiatowej Kolumny Sanitarnej, a po kolejnych odgórnych zmianach kierownikiem Kolumny Sanitarnej-Epidemiologicznej i kierownikiem (od 1 kwietnia 1955 roku) Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego. W Pogotowiu, jako lekarz, zajmował się również oświatą sanitarną.

Dzięki jego wysiłkom służba zdrowia lecznictwa otwartego w Mrągowie zajęła w 1952 roku pierwsze miejsce w kraju i porzecz Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia. On sam w 1950 roku otrzymał tytuł przodownika pracy, w 1951 roku odznakę Ministerstwa Zdrowia „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, a w 1952 roku Srebrny Krzyż Zasługi. „Dzięki wybitnym zdolnościom organizacyjnym, jak i ofiarnej pełnej poświęceń pracy ob. B. Nowickiego powiat mrągowski pozyskał cały szereg placówek terenowych, z których kilka zostało uznanych za wzorcowe” – napisano o nim w opinii Wydziału Zdrowia Prezydium PRN³⁵.

Jednocześnie, intensywniej nawet niż przed wojną, zaangażował się w życie artystyczne. Przyjaźnił się z miejscowymi artystami, m.in. z malarzem Tadeuszem Borowskim (1901–1982)³⁶. Lansował i wspierał, także materialnie, młode talenty, inicjował wystawy plastyczne. Organizował zajęcia i zespoły teatralne w świetlicach zakładowych i szkołach, m.in. teatry poezji. Był w nich aktorem i reżyserem. Interesował się przeszłością ziemi mrągowskiej. Przygotowywał wieczory poetyckie i dyskusyjne. Było to o tyle trudne, że nie działał jeszcze wtedy powiatowy dom kultury, oddany do użytku dopiero w 1963 roku. Wspierał go w tych działaniach tylko Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia, którego był członkiem od 1945 roku. Brał też udział, jako wykładowca i gawędziarz, w kursach i seminariach organizowanych przez PCK w województwie olsztyńskim. Kierowane przez

---

³⁵ Opinia Kierownika Wydziału Zdrowia PPRN Jana Maksaya, Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o.

³⁶ *Do Sejmu kandydują...* Dr Bogdan Nowicki, „Życie Olsztyńskie” 1957, nr 9, s. 8; *Leksykon Kultury Warmii i Mazur*, http://leksykonkultury.ceik.eu/index.php/Tadeusz_Borowski [dostęp: 16.01.2024].

Dzień Dziecka w Mrągowie, ok. 1961, autor nieznany. Bogdan Nowicki po prawej.
Warmińsko-Mazurska Biblioteka Cyfrowa <http://wmbc.olsztyn.pl>

niego amatorskie zespoły teatralne jeździły z przedstawieniami do różnych miast Polski. Za wystawienie *Dziadów* Mickiewicza Nowicki otrzymał nagrodę I stopnia Ministra Kultury i Sztuki³⁷.

Taki tryb życia nie mógł nie odbić się na zdrowiu. W 1956 roku Nowicki poprosił o kilkumiesięczny urlop bezpłatny ze względu na stan zdrowia i wyjechał do Rabki. Tam jednak nie wytrzymał i zaczął pracę, prawdopodobnie jako konsultant, w Państwowym Przedsiębiorstwie „Uzdrowsko-Rabka” i w Szpitalu Rejonowym im. J. Korczaka.

Był radnym Powiatowej Rady Narodowej w Mrągowie, a w niej przewodniczącym Komisji Zdrowia i Opieki Społecznej, był także przewodniczącym Komisji Społeczno-Lekarskiej w Mrągowie. W 1957 roku kandydował do Sejmu PRL w okręgu nr 57 w Mrągowie, jako bezpartyjny z piątego miejsca na liście Frontu Jedności Narodu. W ówczesnej fasadowej demokracji piąte miejsce – „nie-mandatowe” – na jedynej liście nie dawało szans na wybór. Przypomnijmy, że mimo fasadowości tych pierwszych po „odwilży” wyborów, udział w nich poparł m.in. prymas Stefan Wyszyński.

---

³⁷ R. Bitowt, op. cit.

Ożenił się z Teodorą Galantowicz. Mieli troje dzieci: Danutę (urodzona 7 lutego 1936 roku), Mariusza (1 stycznia 1941 roku) i Jerzego (23 lutego 1944 roku). Zmarł 1 września³⁸ (wg innych źródeł 9 września³⁹) 1963 roku w Gnieźnie.

Autor dziękuje za pomoc w dotarciu do źródeł pani Marioli Niedźwiedzkiej, archiwistce Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki, pani Marcie Walc z Mrągowskiego Centrum Kultury i panu Ryszardowi Balcerzakowi z Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Maciej Bialecki

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Szpitala Mrągowskiego im. Michała Kajki Sp. z o.o.
Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Źródła drukowane

„Kurier Warszawski” 1938, nr 85, s. 3.

„Kurier Warszawski” 1938, nr 97, wydanie wieczorne, s. 2.

Bitowt Ryszard, *Kronikarskie zapiski. Dr Bogdan Nowicki*, „Panorama Mazurska” 2003, nr 9, s. 14.

Do Sejmu kandydują... Dr Bogdan Nowicki, „Życie Olsztyńskie” 1957, nr 9, s. 8.

Dr Bogdan Nowicki, „Służba Zdrowia” 1963, nr 40, s. 2.

Kozłowska Urszula, *Stan sanitarno-epidemiologiczny powiatu drawskiego w pierwszych latach powojennych*, [w:] *Drawsko Pomorskie i okolice przez wieki. Studia i szkice*, red. E. Krasucki, Wydawnictwo Kadruk, Szczecin 2010, s. 79–85.

Nasi kandydaci do Sejmu, „Służba Zdrowia” 1957, nr 1, s. 1.

Ogłoszenie, „Polska Zbrojna” 1938, nr 29, s. 7.

Szwałkiewicz Mieczysław, *Dorobek naukowy lekarzy Warmii i Mazur w minionym piętnastolecu*, *Biuletyn Informacyjny. Zarząd Okręgowy Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia PRL w Olsztynie. Okręgowa Sekcja Lekarska*, 13/3/1961-14/1/1962, s. 15–26.

Środa klubowa młodych muzyków, „Polska Zbrojna” 1938, nr 54, s. 6.

---

³⁸ *Dr Bogdan Nowicki*, op. cit.

³⁹ Z. Bednarski, *Lekarze Warmii i Mazur 1945–1999. Słownik biograficzny*, „Rocznik Medyczny” 2000, t. 8, nr 1, s. 68.

Opracowania

Bednarski Zenobiusz, *Lekarze Warmii i Mazur 1945–1995. Słownik biograficzny*, „Rocznik Medyczny” 1997, t. 5, nr 1.

Bednarski Zenobiusz, *Lekarze Warmii i Mazur 1945–1999. Słownik biograficzny*, „Rocznik Medyczny” 2000, t. 8, nr 1.

Byrski Tadeusz, *W pogoni za teatrem*, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Warszawa 2015.

Galeria Rogalińska Edwarda Raczyńskiego, red. A. Ławniczakowa, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Poznań 1997.

Guderian-Czaplińska Ewa, *Teatralna Arkadia. Poznańskie teatry dramatyczne 1918–1939*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004.

Mrągowo. Z dziejów miasta i powiatu, przewodn. komitetu red. A. Wakar, Wydawnictwo Pojezierze, Olsztyn 1975.

Paluszkiwicz Bartosz, *Warszawskie przedwojenne restauracje, bary i kawiarnie. Kronika*, BookEdit, Kielpin 2022.

Polski almanach medyczny na rok 1956, oprac. Z. Woźniewski, PZWL, Warszawa 1957.

Skrobacki Andrzej, *Album lekarzy-pionierów okręgu mazurskiego 1945–1946. Materiały biograficzne*, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, Olsztyn 1980.

Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska, t. 4, *Biograficzny*, red. J. Dyrda, Śląska Akademia Medyczna, Katowice 2000.

Wejman Grzegorz, *Rev. dr. Edmund Nowicki – Apostolic Administrator in Gorzów Wielkopolski*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2019, nr 2, s. 71–116.

Wydział Chemii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1981–2016. Wydanie jubileuszowe, red. H. Koroniak, A. Burewicz, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2016.

Wykaz zespołów adwokackich i lista adwokatów w PRL według stanu na dzień 31 maja 1960 r., Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1960.

Netografia

Elektroniczna Encyklopedia Teatru Polskiego, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/17780/nuna-mlodziejowska-szczurkiewiczowa> [dostęp: 16.01.2024].

Elektroniczna Encyklopedia Teatru Polskiego, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/20252/zygmunt-noskowski> [dostęp: 16.01.2024].

Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego, <https://lekarzepowstania.pl/osoba/bogdan-nowicki/> [dostęp: 16.01.2024].

Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego, <https://lekarzepowstania.pl/osoba/waclaw-skonieczny/> [dostęp: 16.01.2024].

Leksykon Kultury Warmii i Mazur, http://leksykonkultury.ceik.eu/index.php/Tadeusz_Borowski [dostęp: 16.01.2024].

Szpitala Polowe 1944, <http://www.szpitala1944.pl/i/69,szpital-polowy-hoza-39-i-41> [dostęp: 16.01.2024].

BIOGRAMS OF WARSAW INSURGENTS

Dr Bogdan Nowicki (1908–1963) – Doctor and Organiser of Cultural Life

Keywords

Bogdan Nowicki, New Theatre in Poznań, “Przez dziurkę od klucza” (Through the Keyhole) café, Warsaw Uprising, Mrańgowo, Mrańgowo Hospital, amateur theatre

Abstract

Dr Bogdan Nowicki (1908–1963) studied medicine in the interwar period, while also becoming involved in the New Theatre in Poznań. From 1938 to 1939 he ran an art café in Warsaw. He took part in the Warsaw Uprising as an acting doctor in a field hospital. After the war, he organised health services in the Gniezno and West Pomeranian districts. From 1948 he stayed in Mrańgowo, where he was head of the Health Department of the Presidium of the District National Council, district physician, head of the Health Centre, head of the District Hospital and head of the Ambulance Service. At the same time, he was an organiser of cultural life in the district, including directing theatrical performances.

BIOGRAMME DER WARSCHAUER AUFSTÄNDISCHEN

Dr. Bogdan Nowicki (1908–1963) – Arzt und Kulturanimator

Schlüsselwörter

Bogdan Nowicki, Neues Theater in Posen, Café „Durch das Schlüsselloch“, Warschauer Aufstand, Mrańgowo, Krankenhaus Mrańgowo, Amateurtheater

Zusammenfassung

Dr. Bogdan Nowicki (1908–1963) studierte in der Zwischenkriegszeit Medizin und engagierte sich gleichzeitig für das Neue Theater in Posen. In den Jahren 1938 bis 1939 betrieb er ein Kunstcafé in Warschau. Er nahm am Warschauer Aufstand als stellvertretender Arzt in einem Feldlazarett teil. Nach dem Krieg organisierte er den Gesundheitsdienst in den Gebieten Gniezno und Westpommern. Ab 1948 lebte er in Mrańgowo, wo er Leiter der Gesundheitsabteilung des Präsidiums des Kreisnationalrates, Kreisarzt, Leiter des Gesundheitszentrums, Chefarzt des Kreiskrankenhauses und Leiter des Rettungsdienstes war. Gleichzeitig war er ein Animator des kulturellen Lebens im Kreis, unter anderem als Regisseur von Theateraufführungen.

БИОГРАММЫ ВАРШАВСКИХ ПОВСТАНЦЕВ

Доктор Богдан Новицкий (1908–1963) – врач и культурный деятель

Ключевые слова

Богдан Новицкий, Новый театр в Познани, кафе «Przez dziurkę od klucza», Варшавское восстание, Мронгово, Мронговская больница, любительский театр

Резюме

Доктор Богдан Новицкий (1908–1963) в межвоенный период изучал медицину, одновременно участвуя в работе Нового театра в Познани. С 1938 по 1939 год он руководил художественное кафе в Варшаве. Новицкий принял участие в Варшавском восстании, служа в качестве врача в полевом госпитале. После войны он занимался формированием медслужбы в гнезненском и западно-поморском округах. С 1948 года он проживал в г. Мронгово, где был заведующим в Управлении по вопросам здравоохранения Президиума поветного народного совета, служил поветным врачом, руководителем Центра здравоохранения, главврачом поветной больницы и заведующим службы скорой медицинской помощи. Одновременно Новицкий был активным культурным деятелем – он, среди прочего, режиссировал театральные постановки.